

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: (Nie)poprawność polityczna w nauczaniu tłumaczenia : (konfrontacja angielsko-polska)

Author: Ilona Delekta

Citation style: Delekta Ilona. (2016). (Nie)poprawność polityczna w nauczaniu tłumaczenia : (konfrontacja angielsko-polska). W: J. Lubocha-Kruglik, O. Małyś (red), „Przestrzenie przekładu”. (S. 47-58). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ilona Delekta

Uniwersytet Śląski w Katowicach

(Nie)poprawność polityczna w nauczaniu tłumaczenia (konfrontacja angielsko-polska)

Niniejszy artykuł poświęcony jest kwestii poprawności politycznej w języku angielskim i polskim, a także w nauczaniu języka, w szczególności zaś w nauczaniu tłumaczenia. Przedstawione tu rozważania opierają się na literaturze polskiej i anglojęzycznej, na źródłach internetowych, a także na materiałach i doświadczeniach autorki jako dydaktyka i tłumacza.

Rozważania rozpoczniemy od zdefiniowania poprawności politycznej, omówimy jej początki, cele i założenia. Zwrócimy ponadto uwagę na istotne różnice socjokulturowe, mające wpływ na dyferencjację postaw wobec tego problemu w konfrontowanych językach. Z uwagi na złożoność omawianego zagadnienia w artykule koncentrujemy się jedynie na wybranych aspektach, głównie językowych, które mogą powodować problemy z właściwą interpretacją tekstu źródłowego lub z jego przekładem na język obcy. Liczne przykłady, głównie z języka angielskiego, ilustrują najczęstsze problemy, które napotyka tłumacz. Pokazują one jednocześnie, że niejednokrotnie założenia poprawności politycznej (mające zapobiegać dyskryminacji) są odbierane jako absurdalne i, w zasadzie, wypaczają idee tego zjawiska.

Definicja, początki i cel poprawności politycznej

Według *Słownika języka polskiego PWN*¹ poprawność polityczna (ang. *political correctness*) to „unikanie wypowiedzi lub działań, które mogłyby urazić jakąś mniejszość, np. etniczną, religijną lub seksualną”. Nieco szerzej to pojęcie definiuje Jacek Bartyzel, którego zdaniem poprawność polityczna to „swoisty kodeks językowy oraz zespół zachowań i opinii prezentowanych jako »anty-dyskryminacyjne«, dotyczących zwłaszcza rasy, płci, seksu i ekologii, prezentowanych przez wpływowe kręgi lewicowe i postępowo-liberalne, które dążą do narzucenia tych zasad społeczeństwu, a napiętnowania i odrzucenia zasad im przeciwnych, uznanych za »politycznie niepoprawne«”². Z przytoczonej definicji wynika więc, że zachowania dyskryminacyjne dotyczą wielu sfer życia i przejawiają się głównie w kwestiach związanych z prawem, obyczajowością i zachowaniami językowymi. Niekiedy ich podłożem stają się też różnice zawodowe, społeczne, a także odmienna sytuacja majątkowa.

Początki poprawności politycznej sięgają lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego wieku, kiedy to w Stanach Zjednoczonych pojawiły się pierwsze ruchy społeczne na rzecz poszanowania wolności obywatelskich, m.in. ruch, z którego pochodził Martin Luther King. W latach siedemdziesiątych nastąpił znaczący rozwój ruchów obejmujących mniejszości latynoskie, azjatyckie, indiańskie, osoby niepełnosprawne, mniejszości seksualne, a także nową falę ruchu kobiet i inne ruchy mniejszościowe.

Wielokulturowość

Trudno jest jednoznacznie i precyzyjnie określić normy poprawności politycznej w języku, zwłaszcza w przypadku języka angielskiego. Wynika to z faktu, że jest on używany w 105 krajach na wszystkich kontynentach, w 83 krajach zaś jest językiem oficjalnym³. W zależności od źródła informacji i zachodzących zmian geopolitycznych, podane dane statystyczne mogą się nieznacznie różnić. Wskazują one na zróżnicowanie geograficzne i kulturowe w obrębie zbiorowości, którą stanowią z – jednej strony – rodzimi użytkownicy

¹ *Słownik języka polskiego PWN*. <http://sjp.pwn.pl/> [dostęp 18.11.2015].

² *Poprawność polityczna*. <http://haggard.w.interia.pl/politpopr.html> [dostęp: 18.11.2015].

³ Szczegółowa lista krajów i regionów, w których angielski jest językiem pierwszym, znajduje się na stronie internetowej http://www.nationsonline.org/oneworld/countries_by_language.htm#English; http://www.nationsonline.org/oneworld/most_spoken_languages.htm [dostęp 18.11.2015].

języka angielskiego, z drugiej zaś – osoby, które regularnie się komunikują za jego pomocą (np. dla potrzeb biznesu, lotnictwa, nauki i badań naukowych oraz w Internecie). Warto zwrócić uwagę na fakt, że liczba osób posługujących się językiem angielskim jako językiem obcym, wynosi ok. 700 milionów, podczas gdy liczba rodzimych użytkowników to ok. 400 milionów⁴. Mnogość odmian języka angielskiego i związanych z tym odmiennych kontekstów kulturowych – z jednej strony – wzbogaca język, z drugiej jednak – w przypadku nieznamości kodów kulturowych – może utrudniać skuteczną komunikację. Wszystkie te czynniki należy uwzględnić w procesie nauczania.

Nawet wysokie kompetencje językowe nie są gwarancją skutecznej komunikacji. C. Morgan⁵ podkreśla, że istotnym elementem nauczania języka obcego jest uwzględnienie ścisłej korelacji między językiem a kulturą, wskazanie różnic i podobieństw, tak, by „zderzenie kulturowo odmiennych poglądów, przekonań, systemów wartości, perspektyw postrzegania, schematów odczuwania, reagowania, myślenia oraz wnioskowania nie prowadziło do istotnych zaburzeń w obrębie procesu komunikowania się”⁶. Jeśli chodzi o doskonalenie szeroko rozumianych kompetencji kulturowych, należy wziąć pod uwagę zarówno kompetencje intrakulturowe, jak i interkulturowe. W analizie różnic i podobieństw występujących w obrębie poszczególnych grup czy kultur zwraca się uwagę na czynniki związane ze zróżnicowaniem poziomym (pochodzenie regionalne, etniczne, rasowe) i pionowym (odnoszącym się do wieku, pochodzenia społecznego itp.)⁷. Ten komponent kulturowy istotny jest zarówno dla potrzeb codziennej komunikacji, jak i na przykład w procesie zarządzania organizacjami wielokulturowymi, w biznesie, polityce, dyplomacji i w wielu innych dziedzinach.

Wybrane aspekty poprawności politycznej

Nazwy – grupy rasowe i etniczne

Dzięki świadomości i wiedzy kulturowej można uniknąć pewnych niezręczności językowych oraz nietaktów w kontaktach z osobami innej rasy czy grupy

⁴ <http://www.englishlanguageguide.com/facts/stats/> [dostęp 30.11.2015].

⁵ C. MORGAN: *Cross-cultural Encounters*. In: *Language Learning in Intercultural Perspective. Approaches through Drama and Ethnography*. Eds. M. BYRAM, M. FLEMING. Cambridge 1998, s. 224–241.

⁶ R. WINKLER: *Zarządzanie komunikacją w organizacjach zróżnicowanych kulturowo*. Warszawa 2008, s. 10.

⁷ Ibidem, s. 18.

etnicznej. Nie istnieją uniwersalne wytyczne, które precyzyjnie określałyby taki sposób nazywania tych grup, który wykluczałby możliwość popełnienia gafy, choć podejmowane są takie próby. I tak na przykład nazwy uważane za obraźliwe typu *Negro*, *Nigger*, *Snigga*, odnoszące się do osób czarnoskórych, zostały zastąpione terminem *Black*⁸. Z drugiej jednak strony, zgodnie z założeniami poprawności politycznej, również ten termin jest traktowany jako pejoratywny. W związku z tym zaleca się stosowanie nazwy *African-American* (Afroamerykanin). Jednakże termin ten nie przez wszystkich czarnoskórych obywateli USA jest akceptowany. Nie przyjmują go przede wszystkim ci obywatele, którzy od dawna zamieszkują Stany Zjednoczone, w związku z czym nie czują się bynajmniej Afrykaninami. Akceptowalnym terminem jest dla tej grupy termin *Black* (czarny). Poszukując bardziej neutralnego nazewnictwa w Wielkiej Brytanii zaproponowano jeszcze inny termin na określenie osób czarnoskórych lub innych mniejszości etnicznych – zamiast *Black* używany jest termin *BME* (*black /minority ethnic*), który z kolei może sprawić pewne trudności polskim tłumaczom, ponieważ polski odpowiednik musiałby wyglądać następująco: *przedstawiciel(ka) czarnej mniejszości etnicznej*. Tłumaczenie, mimo że poprawne politycznie, brzmi co najmniej niezręcznie. Ponadto, niektóre z tych terminów nie są akceptowane przez osoby czarnoskóre, preferujące, o czym już wspomniano, termin *Black*. Należy również odnotować, że w pewnych kontekstach termin *Black* nie wywołuje negatywnych konotacji, jest traktowany jako termin nienacechowany, np. *czarni muzycy* (*black musicians*) i odnosi się do osób i/lub rodzaju muzyki, którą te osoby się zajmują, choć oczywiście grupa osób zajmujących się tym rodzajem muzyki nie ogranicza się wyłącznie do czarnoskórych. Przykłady innych nazw poprawnych i niepoprawnych politycznie, odnoszących się do grup etnicznych, zamieszczono w tabeli 1.

Tabela 1

Przykłady poprawnych i niepoprawnych politycznie nazw grup etnicznych i narodowości

Nazwa niepoprawna politycznie (un-pc – politically-incorrect)	Zalecana nazwa poprawna politycznie (pc – politically correct)
Indians	Native Americans, American Indians (albo nazwa konkretnego plemienia)
Oriental (rzeczownik)	Asian (Azjata) albo nazwa odnosząca się do przedstawiciela konkretnej narodowości np. Chinese, Japanese
Paki	Pakistanese
Chinky	Chinese
Eskimo	Inuit

⁸ Wśród rodzimych użytkowników języka angielskiego nie ma jednak zgody odnośnie do tego, czy słowo *black* należy pisać wielką czy małą literą.

Wybór właściwej nazwy zarówno dla potrzeb komunikacji, jak i przekładu, może powodować problemy. Trudno tu wskazać jednoznacznie na możliwości ich rozwiązania, niemniej należy odnotować, że takie próby są podejmowane. Jako przykład można wskazać uczelnie amerykańskie i brytyjskie, kształcące studentów różnych narodowości, należących do różnych grup mniejszościowych. Uczelnie te, starając się przeciwdziałać możliwym problemom na tym tle, publikują szczegółowe wytyczne dla kadry akademickiej i studentów, mające zapobiegać zachowaniom dyskryminacyjnym⁹. Powszechnie zaleca się na przykład stosowanie nazw akceptowanych przez przedstawicieli poszczególnych grup mniejszościowych, ponieważ np. termin *Oriental* nie jest obraźliwy dla Chińczyków, zamieszkujących w Kanadzie, którzy sami się tak nazywają, a termin *Negro* był używany w przemowach Martina Lutra Kinga Juniora w latach sześćdziesiątych XX wieku.

Terminologia związana ze świętami i religią

Poprawność polityczna odcisnęła niewątpliwie piętno na terminologii związanej ze sferą kulturową i religijną. Chcąc więc uniknąć oskarżeń o dyskryminację mniejszości niechrześcijańskich, postanowiono dokonać zmian w terminologii odnoszącej się do religii, a także do zwyczajów i tradycji chrześcijańskich z wykorzystaniem terminów neutralnych. W ten sposób święta Bożego Narodzenia (*Christmas*) zastąpił termin *Winterval* (przerwa zimowa, termin powstał z dwóch słów – *winter* i *interval*). *Christmas* może przecież wskazywać na Chrystusa. Nazwa Wielkanoc (*Easter*)¹⁰ została zastąpiona terminem *Spring Holiday* (święto wiosny). Nie chcąc urazić uczuć wyznawców religii niechrześcijańskich, tradycyjne życzenia na kartkach świątecznych takie jak: *Merry Christmas* czy *Happy Easter* zostały zastąpione przez *Happy Holiday* czy *Season's Greetings*, kalendarz adwentowy (*advent calendar*) zastąpił kalendarz świąteczny, tak, by nie wskazywać na jakiegokolwiek religijne konotacje. Pojawiły się także inne terminy – *zajączka wielkanocnego* (*Easter Bunny*) zastąpił *zajązek wiosenny* (*Spring Bunny*), a w jednej ze szkół w USA pisanki (*Easter Eggs*) zastąpiły *Spring Ovals* (owale wiosenne), wywołując

⁹ <http://www.universities-scotland.ac.uk/raceequalitytoolkit/terminology.htm>. Na tej stronie internetowej można znaleźć przykładowe wytyczne dla szkockich uniwersytetów, zawiera ona specjalny załącznik dotyczący terminologii antydyskryminacyjnej i wytyczne odnośnie do jej stosowania [dostęp 30.11.2015].

¹⁰ Nazwa pochodzi od nazwy święta pogańskiego ku czci bogini Eostre (znanej również jako Estre, Estara, Eastre, Ostara) i obecnie wywołuje raczej konotacje natury kulturowo-historycznej niż religijnej.

liczne protesty uczniów i ich rodziców. Jeśli termin *kalendarz świąteczny* pojawi się bez dodatkowego wyjaśnienia, że chodzi o czas świąt Bożego Narodzenia, może się stać niezrozumiały. Kalendarz bowiem dotyczy zarówno okresu świąt, jak i czasu między 1 a 24 grudnia. Mogłby się ponadto odnosić do innych świąt, które raczej nie mają swoich kalendarzy. Takie podejście do kwestii poprawności powoduje, że przez nadmierne neutralizowanie języka ztraca się prawdziwe znaczenie wyrazów i ich typowych znaczeń. Pociąga to za sobą utratę tożsamości kulturowej, przywiązania do tradycji, której część stanowią święta, nawet dla osób niewierzących. Natomiast *ramadan* pozostaje *ramadanem*. Nie chcąc urazić osób należących do grup mniejszościowych, politycznie poprawne społeczeństwo samo siebie poniekąd dyskryminuje. Jest bowiem kontrolowane i pouczone odnośnie do tego, co i w jaki sposób może mówić, albo czego mówić nie powinno. W rezultacie niektóre aspekty poprawności politycznej postrzegane są coraz częściej jako rodzaj cenzury ograniczającej wolność słowa.

Nie sposób też nie zauważyć, że te ograniczenia w języku są przyczyną asymetrycznych relacji pomiędzy większością społeczeństwa, która stara się zapobiegać dyskryminacji, a roszczeniowymi grupami mniejszościowymi. Te nierówne relacje ilustruje poniższy obrazek.

Powoduje to również określone konsekwencje dla przekładu. Dla tłumaczy ta polityczna nowomowa może stanowić źródło istotnych problemów, czego przykładem jest chociażby próba przetłumaczenia wyrażenia *Easter Ovals*. Przy założeniu, że należy w tłumaczeniu zachować polityczną poprawność, polski odpowiednik tego wyrażenia będzie absolutnie niezrozumiały. Podobnie będzie w sytuacji, kiedy ktoś chce przetłumaczyć tekst o polskich świętach na język angielski – w tym wypadku musi podjąć decyzję – czy chce być zrozumiały czy raczej politycznie poprawny.

Terminologia związana z chorobami, niepełnosprawnością i wiekiem

W języku angielskim, mówiąc o osobach chorych, stosowano następujące wyrażenia: *Aids sufferer* oraz *mentally ill people*. Obecnie zwraca się uwagę, by nie koncentrować się na fakcie choroby czy niepełnosprawności, lecz na osobie. Uwzględniając to założenie, bardziej taktownie (poprawnie politycznie) będzie, jeśli powiemy *patients living with AIDS*, *people with mental illnesses*. Na pierwszym miejscu powinna znajdować się osoba, w drugiej kolejności zaś – choroba lub niepełnosprawność. W języku polskim taki porządek jest już stosowany.

Tabela 2

Nazwy poprawne i niepoprawne politycznie odnoszące się do osób chorych, niepełnosprawnych i osób starszych

termin niepoprawny politycznie	zalecany termin poprawny politycznie
deaf	hearing impaired
blind	visually impaired
disabled	people with disabilities differently abled people
old people, elderly people	senior citizens, retired people, people over 65

Drugą strategią stosowaną przy zachowaniu poprawności politycznej jest zastosowanie eufemistycznych określeń dla takich mniejszości, na przykład *sprawni inaczej* (*differently abled*), *osoby niedowidzące*, *osoby z problemami słuchowymi lub niedosłuchem* (*visually impaired*, *hearing impaired*, *hard of hearing*).

W niektórych, bardziej formalnych kontekstach, takie określenia brzmią jednak dziwnie lub wręcz komicznie. Lepszą opcją będzie więc *parking/winda dla osób niepełnosprawnych* niż *parking/winda dla osób sprawnych inaczej* (*car park/lift for the disabled*). To samo odnosiłoby się do instytucji służby zdrowia, które np. prowadzą rehabilitację osób niewidomych/niedowidzących, gdzie istotne jest określenie konkretnej choroby czy dolegliwości w celu podjęcia właściwej terapii.

Nazwy zawodów

W politycznie poprawnej angielszczyźnie nazwa zawodu lub zajęcia nie powinna wskazywać na płeć osoby. Należy więc zastosować rzeczownik neutralny, co po angielsku przekazuje termin *gender-free*. Tę kwestię regulują też wytyczne Komisji Europejskiej¹¹, która w punkcie 15.1 i 15.2 poradnika *English Style Guide. A handbook for authors and translators in the European Commission* zaleca używanie nazw zawodów i unikanie zaimków osobowych wskazujących na rodzaj męski lub żeński.

Niektóre nazwy zawodów zastąpiono więc w taki sposób, by ich forma nie wskazywała na płeć osoby. W tabeli 3 podano przykłady niepoprawnych politycznie i „nowych” (zalecanych) nazw zawodów w języku angielskim oraz ich polskich odpowiedników.

Tabela 3

Przykłady poprawnych i niepoprawnych politycznie nazw zawodów

stara, niepoprawna politycznie nazwa	nowa, poprawna politycznie nazwa	polskie tłumaczenie
steward, stewardess	flight attendant	steward, stewardesa
businessman, businesswoman	business executive	biznesmen, businesswoman
fireman	firefighter	strażak
policeman, policewoman	police officer	policjant, policjantka
headmaster, headmistress	head teacher	dyrektor, dyrektorka szkoły
spokeswoman, spokesman	spokesperson	rzecznik, rzeczniczka

W języku angielskim jest jednak wiele nazw zawodów i nazw osób wykonujących zajęcie, które nie wskazują na płeć, np. *teacher*, *secretary*, *cook*.

W tym aspekcie tłumacz może mieć pewne problemy z przekładem na język polski. Chodzi tu zwłaszcza o nazwy zawodów wykonywanych przez kobiety i funkcje, które pełnią. Zgodnie ze stanowiskiem Rady Języka Polskiego (RJP) z 19 marca 2012 roku¹² formy żeńskie nazw zawodów i tytułów są systemowo dopuszczalne, ich używanie świadczy o równouprawnieniu kobiet w zakresie

¹¹ EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR TRANSLATION: *English Style Guide. A handbook for authors and translators in the European Commission*. Seventh edition: August 2011; http://ec.europa.eu/translation/english/guidelines/documents/styleguide_en_glish_dgt_en [dostęp 30.11.2015].

¹² Stanowisko Rady Języka Polskiego w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów. http://www.rjp.pan.pl/index.php?view=article&id=1359%3Astanowisko-rady-jzyka-polskie-go-w-sprawie-eskich-form-nazw-zawodow-i-tytulow&format=pdf&option=com_content [dostęp 30.11.2015].

wykonywania zawodów i piastowania funkcji. Zatem formy takie jak *psycholog/psycholożka, architekt/architektka* są dopuszczalne. Nazwy żeńskie najczęściej tworzy się za pomocą przyrostków *-a, -ka*. Tak więc możliwe jest utworzenie nazw takich jak np. *ministra, profesora, premierka* czy nawet *premiera*, jednak RJP w swoim stanowisku zwraca uwagę na pewne problemy dotyczące tych form żeńskich. *Premiera* może kojarzyć się na przykład ze słowem o innym znaczeniu, tj. z premierą filmu, zaś wyraz *premiera* w połączeniu z formą grzecznościową *pani* można interpretować dwojako – takie połączenie może się odnosić albo do kobiety na stanowisku premiera, można ją traktować jako formę dzierżawczą (*kobieta czyja? premiera*). Ponadto formy *premiera* czy *profesora* mogą być odbierane jako nazwy zgrubiałe.

W przypadku rzeczowników takich jak *inżynier, psycholog, doktor* i *minister* istnieje też możliwość stosowania tej samej formy rzeczownika zarówno w odniesieniu do kobiet, jak i do mężczyzn. Można przecież powiedzieć: *Psycholog przeprowadził wywiad* albo *Psycholog przeprowadziła wywiad*. Zgodnie ze stanowiskiem Rady Języka Polskiego formy żeńskie rzeczownika, odnoszące się do tytułów i nazw zawodów są dopuszczalne, nie są jednak powszechnie używane, ponieważ wciąż wywołują negatywne reakcje.

Zaimki osobowe i dzierżawcze, rzeczowniki

Ważnym zaimkiem jest zaimek *you*, który często tłumaczony jest na język polski automatycznie jako *ty* lub *wy* z pominięciem możliwości tłumaczenia z wykorzystaniem konstrukcji bezosobowych, np. *You start school when you are six.* (*Szkółę zaczyna się w wieku sześciu lat.*) lub jego użycia w grzecznościowych formach adresatywnych. *You* w tłumaczeniu na polski może znaczyć: *ty, wy, pan, pani, panie, panowie, państwo* albo zaimek ten może być wykorzystany w konstrukcjach bezosobowych. Pozornie więc proste angielskie zdanie: *You should fill in the form* może być przetłumaczone na osiem sposobów:

1. Powinieneś wypełnić formularz.
2. Powinnaś wypełnić formularz.
3. Powinniście wypełnić formularz.
4. Powinnyście wypełnić formularz.
5. Powinni Państwo wypełnić formularz.
6. Powinny Panie wypełnić formularz.
7. Powinni Panowie wypełnić formularz.
8. Trzeba/należy wypełnić formularz.

W celu uniknięcia niezręcznych sytuacji lub wprowadzenia w błąd (np. poprzez zwrócenie się do jednej, zamiast do wielu osób, lub odwrotnie), tłumacz

musi ustalić, do kogo odnosi się ten zaimek. Zadanie to może utrudniać fakt, że w przeciwieństwie do języka polskiego, forma angielskiego czasownika nie zawiera informacji gramatycznej o rodzaju.

Kolejny problem, jaki napotyka tłumacz, to rodzaj rzeczownika. Angielskie rzeczowniki często nie wskazują na rodzaj rzeczownika, ponieważ nie ma odrębnych form przypisanych dla rzeczowników rodzaju męskiego lub żeńskiego. Przykładami takich rzeczowników są: *friend*, *doctor*, *student*, *consultant*. W przypadku zdania *He invited his friend* tłumacz musi ustalić, o kim mowa, ponieważ można je przełożyć następująco: *Zaprosił swoją przyjaciółkę* lub *Zaprosił swojego przyjaciela*. W języku polskim natomiast, odnosząc się do przedstawiciela/reprezentanta danej grupy, używa się rzeczownika i zaimka rodzaju męskiego. Można więc powiedzieć: *Zadzwoń do lekarza, to (on) ci powie, co zrobić*. Nie wykluczamy przy tym, że lekarzem może być kobieta. Chcąc uniknąć oskarżeń o dyskryminację kobiet przy tłumaczeniu na język angielski, zastosujemy zaimek rodzaju męskiego i żeńskiego. Zdanie to będzie więc miało postać: *Phone the doctor and **he or she** will tell you what to do*. W analogiczny sposób przetłumaczymy polskie zaimki dzierżawcze *swój*, *swoja*, *swoje*:

*Każdy student przyniósł **swój** słownik.*

*Each student brought **his or her** dictionary.*

Powyższe przykłady nie wyczerpują oczywiście wykazu problemów tłumaczeniowych związanych z zaimkami. Ich zadaniem jest raczej wskazanie na obszary, w których błędy mogą się pojawiać. Najbardziej typowe błędy popełniane przez Polaków i inne nacje zostały sklasyfikowane i opisane w pracy nad projektem English Profile realizowanym przez Uniwersytet Cambridge. Materiał został sklasyfikowany na podstawie zgromadzonego korpusu¹³. Jest to korpus języka pisanego i mówionego osób uczących się języka angielskiego – jego zasoby były uzupełniane na całym świecie na poziomach biegłości językowej od A1 do C1. Gromadzenie danych zakończyło się ponad rok temu, część danych została już opracowana i opublikowana. Zastosowanie do analizy korpusu zaawansowanych technologii komputerowych pozwoliło na stworzenie ogólnych opisów umiejętności na poszczególnych poziomach, a także na wyróżnienie błędów typowych dla danego poziomu dla osób w różnych krajach. Dzięki temu można przewidzieć wystąpienie pewnych błędów i uwzględnić je w programach nauczania. Niemniej jednak obecna skala migracji ludności, komunikacja internetowa, podróże oraz intensywność kontaktów międzykulturowych sprzyjają dynamicznemu rozwojowi języka i pojawianiu się nowych

¹³ Więcej informacji na temat korpusu i projektu można znaleźć na stronie internetowej <http://www.englishprofile.org> [dostęp 30.11.2015]. W projekcie brali też udział studenci Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego w latach 2010–2012.

zjawisk, niejednokrotnie trudnych do przewidzenia. Temat poprawności politycznej pozostaje więc wciąż aktualny i otwarty.

Podsumowanie

W niniejszym artykule przedstawiono wybrane aspekty poprawności politycznej. Należy je uwzględnić w procesie nauczania języka obcego po to, by wskazać na obszary „podatne” na błędy zarówno językowe, jak i kulturowe. W nauczaniu tłumaczenia trzeba ponadto zwrócić uwagę na kształcenie świadomości odmienności kulturowej, koegzystencji przedstawicieli poszczególnych kultur. Należy też wskazać na strategię pomocne w podejmowaniu właściwych decyzji językowych. Komisja Europejska w swoim portfolio dla języków europejskich¹⁴ określa zasady i przedstawia wytyczne dotyczące umiejętności i kompetencji, które powinny zostać uwzględnione i rozwijane w procesie nauczania języków obcych w krajach Unii Europejskiej. Należą do nich m.in.: wiedza o świecie, kompetencje językowe połączone z wiedzą socjokulturową, świadomość międzykulturowa, praktyczne umiejętności międzykulturowe, a także postawy otwartości na inność, ochrona i promocja tożsamości językowej i kulturowej. Mnogość kultur i kontaktów międzykulturowych w różnych sferach z pewnością będzie rodzić kolejne wyzwania, nie ograniczające się jedynie do tłumaczeń.

Na zakończenie chciałabym przytoczyć słowa Adama Mickiewicza, które poświadczają, że kwestie grzeczności i poprawności w zachowaniu istotne były zawsze:

*Grzeczność nie jest nauką łatwą ani małą.
Nielatwą, bo nie na tem kończy się, jak nogą
Zręcznie wierzgnąć, z uśmiechem witać lada kogo;
[...] Grzeczność wszystkim należy, lecz każdemu inna¹⁵.*

¹⁴ European Language Portfolio. http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/elpreg/Source/Templates/ELP_Annotated_PrinciplesGuidelines_EN.pdf. [dostęp 30.11.2015].

¹⁵ A. MICKIEWICZ: *Pan Tadeusz*. Warszawa 1981, s. 20.

Илона Делекта

**Политическая (не)корректность в обучении переводу
(английско-польское сопоставление)**

Резюме

Настоящая статья посвящена проблеме политической корректности в английском и польском языках. Это находит своё отражение в преподавании данных языков, в особенности в обучении переводу. Наши размышления опираются на новейшую литературу предмета, на интернет-ресурсы, а также на собственные разработки.

Указанные в статье существенные социокультурные различия предопределяют разный подход к этой проблеме в сопоставляемых языках. Ввиду формальных ограничений наше внимание сосредоточивается здесь лишь на некоторых языковых аспектах данной проблемы, а именно на тех, которые могут вызывать проблемы с интерпретацией исходного текста и с его правильным переводом. Приведённые в статье примеры наглядно показывают, что в некоторых контекстах соблюдение правил политической корректности может стать причиной возникновения абсурдных ситуаций, недоразумений или даже привести к потере идентитета.

Ilona Delekta

**Political (in)correctness in teaching translation
(English-Polish confrontation)**

Summary

The article is devoted to the issue of political correctness in English and Polish as well as in language teaching, particularly in teaching translation. The considerations presented here are based on Polish and English literature (the term *English literature* refers to publications by English native speakers), as well as on the author's experience as a teacher and translator.

Certain sociocultural differences affecting the approach to this issue in both languages have been indicated. Due to complex and dynamic nature of the discussed issue, the article focuses only on selected language aspects which might cause problems with correct interpretation of the source text or its appropriate translation into Polish. Numerous examples, mainly from English, illustrate problems encountered by the translator and show how certain some assumptions of the political correctness in certain contexts can lead to absurd situations, misunderstandings or even identity loss.